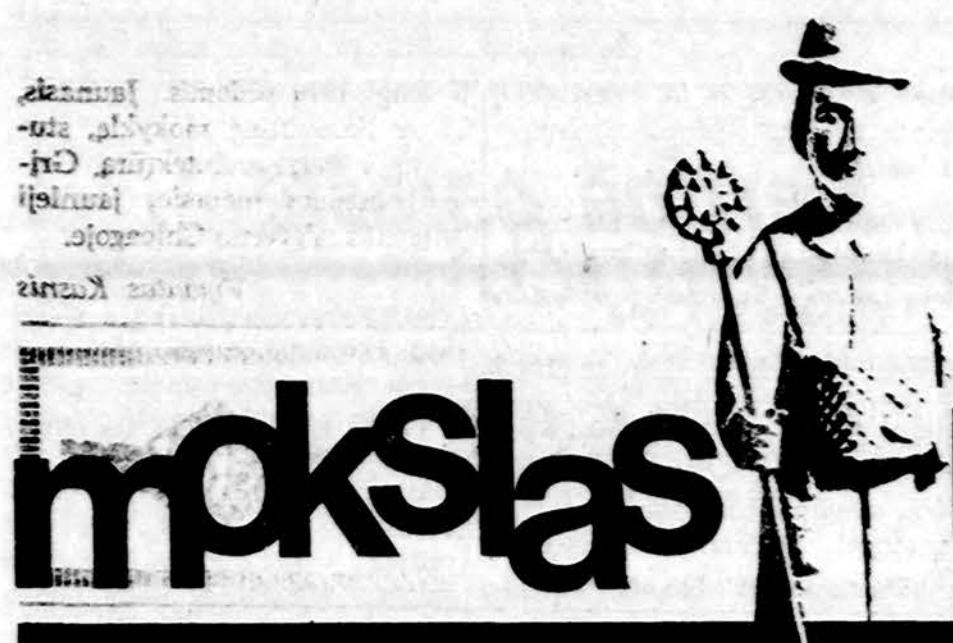

Šiame numery:

Vertimai — literatūrinio gyvenimo būtinybė.
Antanas Maceina apie religinės kalbos klystkelius.
Roberto Frosto poezija.
Pokalbis su akt. Jonu Kelečium, jo literatūriniam rečitaliui artėjant.
Ginos Čapkauskienės rečitalis Chicagoj.
Sutelktinė Toulouse-Lautrec'o darbų paroda Chicagos Meno institute.
Teatrų festivalis Chicagoje.
Nauji leidiniai.

Kertinė Parastė

Vertimai - literatūrinio gyvenimo būtinybė

Kadangi ne kiekvienas gali išmokyti svetimos kalbas, tautų gyvenime, kultūros sklaidimo vertimo menas turi didelę reikšmę, nes jis praplečia tautų intelektualinį akiratį, leidžia susipažinti su svetimomis literatūromis, su jų idėjų ir vaizdų pasauliu, o kalbą praturtina naujomis sąvokomis ir elementais, panaudojantis išsakytoms naujovėms. Šis tarpautinis bendravimas yra vienas pačių veiksmingiausių stumoklių žmonijos pažangos srityje. Taip Lietuvių enciklopedijoje apibūdinami vertimai ir jų reikšmė (L.E. XXXIII t. 959 p.). Visa tai liečia tiek mus pačius, kai verčiamės kitų tautų grožinę literatūrą, tiek ir kitus, kai verčiasi lietuvių literatūros veikalus savo kalbon.

Vertimų problema čia šiandien užsimername dar ir todėl, kad yra proga pasidžiaugti mūsų pačių, tiksliau čekų, leidybos aktyviais ir realizuotomis pastangomis. Minty čia turime Alianos Skrupskellenės suredaguotą ir Lithuanian Library Press, Inc. (3001 West 59th Street, Chicago, IL 60629) išleistą antologiją „Lithuanian Writers in the West“. Imponuojanti mūsų poezijos, dramos ir prozos reprezentacija angliskai kalbančiame pasaulyje. Tokios apimties, taip reikliai paruošta ir tokiu išskirtiniu apipavidalinimu pateiktas. —leidžia nuolat atsinaujinti, šalinti sustabarėjusius mechanizmus; net ir literatūrinę kalbą vertėjai tobulina, maždaug taip, kaip ir rašytojai —Daukša kalbos požiūriu toks pat svarus, kaip ir Donelaičiai, o geras Proustas vertimas svertų daugiau, negu dvidešimt romanų“ („Draugo“ kultūrpried., 1978.3.25).

Nūdien vertimo mokslas ir menas domina daugelį įvairių mokslų sričių todėl, kad vertimas priklauso dviem autoriam: rašytojui ir vertėjui. Jis yra dviejų literatūrų kalbų. Kiekvienai tautai yra

tikras pasididžiavimas turėti savo kalbon išverstus tokius milžinus kaip Homera, Vergiliją, Dante, Šekspyrą, Servantesą, Goethe, Adomą Mickevičių, Dos-tojevskį ir pan. Tai liudija tautos ir kalbos kultūrinį subrendimą. Lygiai reikia turėti ne tik praeities literatūrinių didžiūnų, bet ir dabarties ryškiųjų pasaulio vardu kūrybą savoje kalboje. Tai irgi būtinas patikrinimas savo kalbos kūrybinio ir kultūrinio neatsilikimo nuo verpetuojančio šios dienos gyvenimo srauto. Tai tinka ir mūsų išeiviskajai literatūrai, ir literatūriniam gyvenimui pačioje Lietuvoje.

Tomas Venclova straipsnyje „Pasaulinės literatūros recepcija šių dienų Lietuvoje“, turėdamas galvoje vertimo reikšmę mūsų literatūrai, anksčiau minėtą aptarimą papildo šitaip: „Vertimai — antrinis fenomenas, bet jų lyginamasis svoris literatūroje dažniausiai ne menkesnis, kai kada ir didesnis nei originalios kūrybos“. Ir kiek toliau patikslina, kad per vertimus ateinančios „svetimos temos, meninės struktūros, pagaliau mados tolydžio pasisavinamos ir adoptuojamos. Antra vertus, į jas reaguojama kaip į tam tikrą iššūkį — bandoma sukurti kažką savo, kylančio iš savosios tradicijos, bet ne blogesnio. Šis mainų ir konkurencijos procesas literatūrai praver-tus. —leidžia nuolat atsinaujinti, šalinti sustabarėjusius mechanizmus; net ir literatūrinę kalbą vertėjai tobulina, maždaug taip, kaip ir rašytojai —Daukša kalbos požiūriu toks pat svarus, kaip ir Donelaičiai, o geras Proustas vertimas svertų daugiau, negu dvidešimt romanų“ („Draugo“ kultūrpried., 1978.3.25).

Nūdien vertimo mokslas ir menas domina daugelį įvairių mokslų sričių todėl, kad vertimas priklauso dviem autoriam: rašytojui ir vertėjui. Jis yra dviejų literatūrų kalbų. Kiekvienai tautai yra

RELIGINĖS KALBOS KLYSTKELIAI

„Bažnyčia“ ar „Bendrija“?

ANTANAS MACEINA

Religija, kaip ir kiekviena kita žmogiškojo būvio sritis, neišvengia be žodžio: visa religijoje esti pavadinama. Religinis pasaulis yra taip pat jau interpretuotasis pasaulis, vadinasi, ištartas žodis-kai ir tuo būdu nusakyta tuo ar kitu atžvilgiu. Kai romėnai dievams skirtą vietą pavadino *fanum*, tai visa, kas buvojo užu (pro) šios vietos savaime pasidarė *pro — fanum*, t. y. nepašvęsta, dievams neskirta, todėl jiems abejinga, net priešinga. Mūsų *profano — neišmanelio* gėlmė yra sakralinė, nors jos šiam svetimžodyje ir neįaučiame. Antra vertus, kas yra šventovėje ypatingai uolus, tarsi būtų pačių dievų pašauktas, tasai vadinasi *fana — ticus*, t. y. šventove sužavėtas, jos traukiamas, jos įkvėptas. Tai pagarbos žodis. Todėl romėnai iš gilaus įkvėpimo kilusį eilėrašį vadino *fanaticum carmen*. Tačiau kas šitaip elgiasi užu šventovės (in profano), vadinasi, kasdienoje, tas yra nesukalbamas, aklatikis, todėl nepakantus ir nepakenčiamas. Mūsų *fanatiko* gėlmė irgi yra sakralinė. Religinis pradas kalboje yra žymiai skvarbesnis, negu mums atrodo.

Nuosėkliai tad reikia būti labai apdairiam, religinius terminus keičiant ar naujų kuriant. Kas, sakysim, *krikščionis* pavadintų *vandenpyle*, stipriai išniekintų ir net įžeistų šventenybę. Ar ne taip yra kartais atsitikę ir tai pakaitai, kurią čia norime nūn pasvarstyti?

I

Kai kuriems mūsų teologams nepatiko žodis *bažnyčia*, ir jie ėmėsi keisti jį žodžiu *bendrija*. Šio užmojo pradininkas, jei neklystu, yra „Tėviškės žiburio“ redaktorius kun. dr. Pr. Gaidis: jo laikraštyje *bažnyčia* jau seniai nesirodo. Tik mano straipsniuose se ji esti paliekama, kadangi esu kun. P. Gaidį įsakmiai prašęs *bažnyčios* nekeisti *bendrija*. Be abejo, kiekvienas turi savo pomėgių, dėl kurių galynėtis vargu ar bebūtų prasmės. Tačiau kai asmeninis pomėgis pradeda virsti visuomeniniu įpročiu, privалу pasvarstyti, ar iš tikro anas pomėgis yra tokio svorio, jog būtų siūlytinas ir priimtinas. Kol *bažnyčios* vengė tik „Tėviškės žiburis“, tol buvo galima į tai nu-moti ranka. Bet kai šio žodžio pradeda kratytis ir teologiniai veikalai, reikia jau prabilti. O kad *bažnyčia* iš teologinių veikalu gajama, rodo du pastarieji serijos „Krikščionis gyvenime“ leidiniai, būtent: kun. dr. A. Rubšio „Raktas į Naująjį Testamentą“ (Putnam 1978) ir kun. dr. J. Gutausko „Didžiųjų Ben-

Alfonso Dargis

Dailininko Alfonso Dargio, gyvenančio Rochesteryje, N. Y., dailės darbų paroda š. m. spalio 20-21 d. rengiama Kanadoje, Torontose, lietuvių Priskilimo parapijos parodų salėje. Ryšius su Alfonso Dargio parodos atidarymu ten pat bus ir kito rochesterio rašytojo Jurgio Jankaus naujausio romano „Anapus rytojaus“ suktuvė. Šia proga šiandien „Draugo“ kultūrinio priedo puslapis daugiausia puošiamas A. Dargio būsimos parodos darbu, Abu anuos kultūrinius įvykius rengia Priskilimo parapijos K. M. Dargija.

Kompozicija

drijos Tėvų mintys (Putnam 1979). Abu autoriai vietoje *bažnyčios* visur rašo *bendrija*. Tik užsimiršęs kun. Gutauskas kartais pamini dar „Romas bažnyčia“ (p. 39) ar „Antiochijos Bažnyčia“ (p. 41), vienu šį žodį pradėdamas mažąja, kitur didžiąja raide.

Kodėl *bažnyčia* nepatinkanti, nėra paaiškintas nei pagrindęs. Mūsų teologai pakenčia *apaštalią, charizmą ir charizmatikus, ezeziją ir eretikus, eucharistiją ir eucharistininkus, krikščionį ir krikščionbę, krikštą, kryžių, kūčias, popiežių, schizmą ir schizmatikus, sinagogą, tradiciją, Vėlykų, vyskupą ir aibę kitų* lietuviškų religinių terminų. Tačiau jie nekenčia *bažnyčios*! Ar todėl, kad šis žodis yra svetimybė? Bet juk visi čia ką tik minėtieji žodžiai yra svetimybės, ir

ne viena galima būtų lengvai pakeisti lietuvišku: *apaštala* galėtume vadinti *pasuntiniu*, *charizmą* — *dovana*, *eucharistiją* — *padėką*, *kryžių* — *skersiniu* arba *skersikliu*, *popiežių* — *tėvūnų*, *vyskupą* — *užvaizdu* arba *prievaru*. Betgi tokiu atveju viena prasmę terminą pakeistume daugiasprasiu žodžiu ir tuo būdu sujauktume teologines sąvokas bei sampratas. Nes, kaip teisingai pastebi K. Rahneris, „terminologija iš sykiro atrodo esanti tik nereikšmingas dalykas, iš tikro gi ji dažnai apsprendžia dės-mesio linkmę ir praktiniame gyvenime“ (Concilium 1966 m. nr. 3, p. 225). Kitaip tariant, terminas kreipia mūsų dėmesį į tai, ką jis reiškia visų pirma kaip žodis. Sakysime: jei eucharistiją pavadintume *padėka*, tai visas mūsų dėmesys būtų nukreiptas į dėkojimą. Tuo tarpu šv. Mišios yra ne

tik dėkojimas, bet ir — net visų pirma — auka. Gi žodyje *padėka* aukos negirdėti, todėl šis žodis mūsų dėmesio į aukojimą nekreipia. Religinis terminų kitimas visados reiškia teologijos kitimą: vienas teologinis pradas naujame termine persisveria kito prado naudai ar nenaudai. Kas popiežių vadintų tėvūnų (papa), tas pabrėžtų, tiesa, jo tėviškumą (tai šiandien visų pripažįstamas vad. „meilės primatas“), bet išleistų iš savo sąmonės popiežiaus valdomosios ir mokomosios galios pilnybę, kadangi žodis *tėvūnas* nei galios, nei tiesos atžvilgio savyje neturi. Tas pat atsitiktų, pavadinus vyskupą *prievaru*: Kunigystės pilnybė čia dingtu, o išskiltų aikštėn tik prižiūrimasis vyskupo vaidmuo. Štai kodėl „Tavo išėjusių vaisius Jėzus“ nėra tas pat, kas „Tavo Sū-nus Jėzus“ (Jėzus yra ir Juozapo

sūnus, ir „žmogaus sūnus“, ir Dievo Tėvo Sūnus); „neleisk mūsų gundyti“ nėra tas pat, kas „ir nevesk mūsų į pagundą“: visur čia slypi kitoks požiūris ir tuo pačiu kita teologija.

Šios pastabos padės mums įvertinti ir *bendriją* kaip *bažnyčios* pakaitalą.

2

Bažnyčia mūsų kalboje, kaip ir daugybė kitų, turi dvi prasmes: ji reiškia skirtingą *pastatą*, kuriame krikščionys garbina Dievą, ir ji reiškia pačią garbinančiąją *bendruomenę*, turinčią savą sąrangą, savą kultūrą, savą mokslą, savą teisę. Nekrikščionių šventyklų nevadiname *bažnyčiomis*: tai sinagogos, pagodos, mečetės. Taip pat nevadiname *bažnyčia* ne nekrikščioniškųjų religinių bendruomenių, pvz. islamo, ar budizmo, ar hinduizmo išpažinėjų. Žodis *bažnyčia* yra mūsų kalboje ypatingai sujungtas su tikėjimu į Kristų kaip Dievą: kur Jis nėra tikimas ir garbinamas, ten nėra *bažnyčios* nei kaip pastato, nei kaip bendruomenės. Todėl nors *bažnyčia* yra dviprasmė, tačiau šiame žodyje pastato ir bendruomenės prasmės nestovi šalia viena kitos, o yra suaugusios viena su kita taip ankštai, jog vargu ar būtų galima jas perskirti, nesunaikinant anos ypatingos savybės, kuri ir pastatą, ir bendruomenę leidžia lietuviui vadinti *bažnyčia*.

Bažnyčios prasmės dvilypumo kilmė yra taip pat dvilypė. Du graikiški žodžiai yra davę pradžią pastatui igyti bendruomenės prasmę, o bendruomenei igyti pastato prasmę, būtent: *kjriakón* ir *ekklesia*. *Kjriakón* reiškia Viešpaties būstą; *ekklesia* reiškia su-eigą. Germanų ir rytinių slavų kalbos tiek pastatą Dievui garbinti, tiek pačią garbinančiąją bendruomenę pavadino *kjriakón* vediniais: vok. *Kirche*, angl. *church*, oland. ir dan. *kerk*, rus. ir ukr. *cerkov*. Romanų kalbos tom pačiom dviem sąvokom pasirinko žodį *ekklesia*: lot. *ecclesia*, pranc. *église*, isp. *iglesia*, ital. *chiesa*. Mūsų *bažnyčia* priklauso pirmajai grupei, tačiau ji yra ne graikiškojo *kjriakón* vedinys, o jo slaviskasis vertinys: *božnica* — vieta, kur buvoja Dievas (Bog, božij). Sulietuvintas yra šis žodis pagal tarminę (ne slaviskąją) priesagą —*nyčia* pavyzdžiu tokių žodžių, kaip arklinyčia (arklidė), *druskinyčia* (druskinė), *varpinyčia* (varpinė), *vištinyčia* (vištidė) (plg. Lietuvių kalbos gramatika, Vilnius 1965, t. I, p. 403). Šios priesagos vediniai paprastai žymi vietą, kurioje kas nors buvoja (arkliai, karveliai, vištos...), arba *indą*, kuriame kas nors laikoma (druska, sviestas...). Ir štai, čia staiga suvokiame, kodėl žodis *bažnyčia* tinka tiek pastatui, tiek bendruomenei: abu jie yra Viešpaties buvimo vieta arba būstas. Pagal krikščionių tikėjimą Dievas gyvena ne tik šv. Sakramente, laikomame tam tikrame inde bei tam tikrame pastate, bet ir į jį tikinčiųjų bendruomenėje šv. Dvasios būdu. Kristui įžengus dangun, tikinčiųjų bendruomenė neliko našlaitė; ji gavo „kitą Globėją“, kuris pasiliko joje „per amžius“ (Jn. 14, 16, 18). Tarp Kristaus buvimo šv. Sakramente (pastato prasmė) ir to paties Kristaus buvimo ti-

(Nukelta į 2 psl.).

Religinės kalbos klystkeliai

(Atkelta iš 1 psl.).

kinčių bendruomenėje per Sv. Dvasią nėra esminio skirtumo: tai tik būsena skirtumas. Ši tad Dievo dvejopą būstą kaip tik ir nusako žodis *bažnyčia*, būdamas pajėgus nešti savi abi prasmės — net geriau, negu romaniškasis *ecclesia* — *sueiga*, kadangi *sueiga* pati savi būsto nereikia. Tačiau kadangi Dievas yra ten, kur sueina du ar trys Jo garbintų, todėl *ecclesia* galėtų būti pritaikinta ir pastatui, i kuri tikintieji sueina ir kuriame yra laikomas Sv. Sakramentas.

Istorikai žiūrint, *bažnyčia* kaip slaviskasis *kyriakon* vertinys yra labai senas. Ji randama jau Nestoro kronikoje (apie 1110 m.); jis yra senosios gudiškosios kilmės, i gudų kalbą patekęs greičiausiai per bulgarų kalbą iš made-doničių tarmės, kuria Sv. Kirilas paruošė slavams liturgines knygas ir Šventraščių (9 š.). „Lietuvių kalboje, kaip rašo Liet. enciklopedija, *bažnyčia* yra įsigalėjusi nuo prieškrikščionių Lietuvos laikų“ (t. II, p. 304). Istorikai tvirtina, kad „Mindaugas pastatė katedrą“ (V. Gidžiūnas, Liet. enc. XV. 131 - 32); kad Trakų se ir Kaune „iš ankščiau turėjo būti bažnyčios“ (Z. Ivinskis, Lietuvos istorija, Roma 1978, p. 289 - 290). Trumpai tariant, *bažnyčią* Lietuvoje jau būta prieš Vytauto — Jogailos krikštą. O esant pastatams, būta, be abejo, ir jų pavadinimo, atėjusio tikriausiai iš Didžiosios Kunigaikštijos raštines, vartojusios anuo metu kaip tik senąją slavų kalbą, bet gerokai sugudintą ir net sulietuvintą (plg. Liet. enc. XV, 597). Tad žodis *bažnyčia* yra mūsų kalboje įsiplietęs mažų mažiausiai jau prieš 700 metų. Ar tad galėtume tokį seną žodį, virtusį aiškiu terminu ir turintį aiškią prasmę, pakeisti retai vartojama daugiaprasmė *bendrija*?

3

Kas yra *bendrija*? „Dabartinės lietuvių kalbos žodynas“ (Vilnius 1972) teikia šį žodį dviem prasmėm: 1. „koks nors bendro tikslo siekiantis susivienijimas“ ir 2. „draugija, draugystė“ (p. 77). Tačiau nei katra prasmė šis žodis *šandien* nėra vartojamas nei šnekamojoje, nei rašomojoje kalboje: bendro tikslo siekiantis susivienijimas *dabar* vadiname *bendrove*, o kurią nors draugiją (pvz. moterų, blaivininkų, pavasarininkų...) — *draugija*; gi susidraugavimą kaip vidinį ryšį — *draugystę*. Tad *bendrija* yra jau atlaikinis žodis. Man atrodo, kad tai yra įvykę dėl dviejų priežasčių. Visų pirma *bendrija* nėra pirminis, o išvestinis žodis, t. y. kito žodžio vedinys, būtent žodžio *bendras* (dktv.), kuris, pasak žodyno, reiškia *bičiulį* arba *draugą* (t. p.). Tuo tarpu savo draugo niekas *šandien* nevadina *bendru*, o draugės — *bendre*. Tai irgi yra jau pasenė ir gal tik kai kuriose tarmėse tebevartojami žodžiai. Antra, *bendrija* turi kompanijos (plg. Lietuvių kalbos vadovas, Bielefeld 1950, p. 201) ir net *gaujos* prasmės, ypač mano tarmėje, labai artimoje literatūrinei mūsų kalbai, pvz. vagių *bendrija*, plėšikų *bendrija*, girtuoklių *bendrija* arba kompanija. Tos pačios žeminančios ir net niekinančios prasmės turi ir žodis *bendras* (dktv.), pvz. mušeikos eina i atlaikus savo bendrais. Tad labai stebėjau, pirmą kartą užtikęs *bendrija* vietoje *bažnyčios*, ir maniau, kad tai yra tik kalbinis nesupratimas ar nesupratimas.

Ši apnykusi ir žeminančio pobūdžio turinti *bendrijos* prasmė kaip tik ir neleidžia jai būti tinkamu *bažnyčios* pakaitalu. *Bažnyčia* yra giliai sakralinis terminas, vis tiek ar jis reikštų pastatą ar bendruomenę. Jokia pro-

fanine prasme *bažnyčia* nevartojama — nei kaip pastatas, nei kaip bendruomenė. Kluone galima laikyti šv. Mišias, bet dėl to kluonas nevirsta *bažnyčia*. Galima iš įvairių i Dievą tikinčiųjų žmonių (budistų, mahometonų, krikščionių...) sudaryti tam tikrą draugiją, bet ji anaipatol dėl to nevirsta *bažnyčia*. *Bažnyčia* ir kaip pastatas, ir kaip bendruomenė turi išskirtinę sakralinę prasmę, kuri jai vienai te-tinka. Tuo tarpu *bendrija* iš viso nėra terminas, o tik lietuvių kalbos žodis, kurio prasmė svyruoja nuo susivienijimo ligi *gaujos* ir todėl be papildinio nieko nesako. Ištarus žodį *bendrija*, tuoj pat kyla klausimas, *kieno* bendrija: šventųjų? vagių? girtuoklių? katalikų? žydų? budistų? Nes visiems šiems susigrupavimams žodis *bendrija* gali būti ir yra tinkamas. Nei išskirtinės, nei tuo labiau sakralinės prasmės jis neturi. Todėl ir galima šio žodžio prasmę jaukti tokiomis, sakysime, sakiniams: „Teko dėti Bendrijos tėvų raštus“ (kun. Gutauskas, p. 19), „Bendrijos tėvai ir rašytojai“ (p. 21), „Bendrija ir jos sąmonė“ (kun. Rubys, p. 78), „žydų bendrija augo ir vystėsi“ (p. 82). Be papildinių šie sakiniai yra nesuprantami, kadangi *bendrija* čia vienur reiškia *bažnyčią*, o kitur tik paprastą bendruomenę.

Šitoje vietoje pravartu būtų prisiminti vieną St. Šalkauskio pateiktą terminų darybos principą: „Joks išgyvenęs kalboje žodis negali būti šalinamas iš mokslinės apyvartos be aiškiai pateiktinamų priežasčių“ (cit. Stasys Yla, Liturginės terminijos klausimų, Putnam 1953, p. 90). Gi priežasčių, kodėl reiktų šalinti *bažnyčią*, paliekant *krikštą*, *kryžius*, *Kūčias*, *popiežius*, *Velykas*, niekas nėra nurodęs ir vargu ar galėtų nurodyti. Gi savavališkas keitimas, šiuo atveju lydimas aiškaus nusakalinimo, nieko nepadaeda, o greičiau tik kenkia.

4

Bažnyčios naudai kalba ir kitas St. Šalkauskio principas, būtent: „Iš dviejų naujadarų ar skolinių tas yra priimtinesnis, kuris leidžia padaryti daugiau investinių lyčių, visoms kitoms sąlygoms esant lygioms“ (cit. St. Yla, p. 91). Ir štai, šiuo atžvilgiu *bendrija* yra žymiai nelankstesnė, negu *bažnyčia*. Lietuviškoji *bažnyčios* žodžio lytis mums yra tokia sava, jog net nejučiamis kildiname apšiai visiškai suprantamų, mūsų kalbos dvasią atitinkančių vedinių: *bažnytininkas*, *bažnytinis*, *bažnytiškas*, *bažnytiškumas*, *bažnytkaimis*. *Bažnytininkas* yra tasai, kuris eina bažnyčion, rūpinasi *bažnytiniais* dalykais, stoji už *bažnyčios* teises; esama *bažnytinųjų* švenčių, brolių, vėlavų; turime *bažnytinę* vadovybę ir saugojame *bažnytinę* autoritetą; gyvename *bažnytiškai*, vadinasi, pagal *bažnyčios* dvasią (sentire cum ecclesia); sprendžiame *bažnytiškumo* santykių su valstybiškumu; laikome *bažnytkaimį* svarbesniu už paprastą kaimą. Tokie sakiniai mums yra tiek įprasti, jog jų pakeisti iš viso neįmanoma arba juos pakeitus, dingsta jų prasmė. Nes *bendrija*, turėdama retoką ir keblią galūnę — *ija*, priklauso tokiems daiktavardžių grupė, kuri beveik neleidžia darytis būdvardinių vedinių, išskyrus vieną kitą išimtį, kaip *galvijinis* pašaras, *serijinis* leidinys, *linijinis* brūkšnis, *premiijinis* žymuo (plg. Lietuvių kalbos gramatika, t. I, p. 573). Jei šias išimtis taikytume *bendrijai*, tai būdvardinis jos vedinys skambėtų: *bendrijinė* šventė, *bendrijinė* brolija (tautologija!), *bendrijiniai* įsakymai, *bendrijinė* vėliava, *bendrijinis* autoritetas, *bendrijinė* vadovybė ir t.

Altonas Dargis
Kompozicija (1979)
Iš dailininko darbų parodos spalio 20-21 d. Toronto, Kanadoje

t. Tačiau niekas šio būdvardžio prasmės nesuvoktų, nepakeitęs jo — bent savo sąmonėje — įprastu būdvardžiu *bažnytinis*. Gi būdvardžio galūnės — *iškas* žodis *bendrija* iš viso turėtų negali. Daugelis gieda *bažnytiškai*, bet gi niekas negieda *bendriškai* ar *bendrijškai*. Daiktavardiniai *bendrijos* vediniai, atitinką *bažnytininką* ar *bažnytiškumą*, taip pat yra neįmanomi: lietuvių kalboje negali būti *bendrijininko* ar *bendrijiskumo*, o tik *bendrininkas* ir *bendriškumas*, kurie tačiau reiškia visai ką kita, kadangi yra ne *bendrijos*, o *bendro* (dktv.) vediniai. Nejaugi uolų *bažnyčios* narį vadinsime *bendrininku*, tarsi kokios akinės bendrovės dalyviu?

Šis morfologinis *bendrijos* skurdumas ir padaro, kad, vartojant *bendriją* vietoje *bažnyčios*, dažnas minėtų teologinių veikalų sakiny virsta tautologija: idem per idem. Pavyzdžiui: „Dievo Tautos Bendrija“ (kun. Rubys, p. 32) — tarsi tauta nebūtų *bendrija*; „pereidama iš sąjūdžio i organizaciją, Bendrija pasikeitė iš pagrindu“ (p. 24) — juk tiek sąjūdis, tiek organizacija yra taip pat *bendrijos*; „Bendrija, aiškindama žydijos raštus, turėjo tiesiogią (pastaba: žodžio 'tiesiogus', — *ė* nėra; yra tik 'tiesioginis', — *ė*, Mc.) įtaką savo savimonei kaip Tikėjimo Bendrija“ (p. 26) — grynai tamsios prasmės tautologija. Ši sakini lietuviškai be jokiu įmantrybių nusakytume: „Bažnyčia, aiškindama žydijos raštus, turėjo tiesioginės įtakos savo savimonei kaip tikėjimo bendruomenė“ — ir būtų viskas aišku. Kun. Gutausko knygos skyrelis „Kristus Bendrijoje ir Bendrija Kristuje“ (p. 173 — 74) yra tikras tautologinis cirks, kurio šuo-lius galima suvokti, tik *bendriją* (bendrija) čia galima suprasti tik pakeistojai (*bažnyčia*) pagal-ba. Tai blogas ženklas! Sakysime: galima būtų automobilių pakeisti žodžiu *savijudis*. Tačiau sakini „mačiau šiandien gražų savijudį“ būtų galima suprasti, tik paaiškinus, jog *savijudis* čia reiškia automobilį, o ne karve, ar arkli, ar avi, ar galop žmogų, kuriems *savijudis* irgi visiškai tinka — net geriau, nei automobiliui. *Bendrija* priklauso šios rūšies pavadinimams ir todėl privalo būti laikoma terminu nevykėliu.

5

Vargšė ta mūsų *bažnyčia*! Jos nemėgo ir arkiv. J. Skvireckas, pastarajame savo „Naujojo Testamento“ (Stuttgart 1947) leidime mėgindamas pakeisti ją *eklezija*, o jos kankinius — *martirais*. Tačiau arkivyskupas nenujautė, kad lietuvių kalboje neįsiplietė-nusios svetimybės esti vartojamos, norint ką nors pažeminti bei paniekinti. Dr. Jonas Šliupas, pildamas savo kalbose, bažnyčią bei jos atstovus, visados sakydavo „mūsų monachai“, „parochai ir jų šeimininkai“, „Lietuvos kleras“ ir t. t. (tai yra tek-man pačiam girdėti). I šią patyčių eilę įsirikuoja ir „eklezijos martirai“.

Dabar kryptame i kitą klastutinę. Tiek arkiv. J. Skvireckas, tiek dabartiniai *bendrijos* šalininkai vengia *bažnyčios*, kadangi ji esanti slavybė. Bet ar slavybė yra blogesnė už graikybę, anglybę, ispanybę ar vokietybę? Pats gyvenimas gražiai pasijaukia iš tokio kai kurių teologų

Priedas — mįslė: Bendrijos tėvūnas paskyrė prievaždį, o šis, talkinamas dviejų senėnų, pirmininkavo padėkos puotai.

— Kas įspės, koks įvykis čia aprašomas?

— Kas įspės, koks įvykis čia aprašomas?

— Kas įspės, koks įvykis čia aprašomas?

— Kas įspės, koks įvykis čia aprašomas?

— Kas įspės, koks įvykis čia aprašomas?

— Kas įspės, koks įvykis čia aprašomas?

— Kas įspės, koks įvykis čia aprašomas?

— Kas įspės, koks įvykis čia aprašomas?

— Kas įspės, koks įvykis čia aprašomas?

— Kas įspės, koks įvykis čia aprašomas?

— Kas įspės, koks įvykis čia aprašomas?

— Kas įspės, koks įvykis čia aprašomas?

— Kas įspės, koks įvykis čia aprašomas?

— Kas įspės, koks įvykis čia aprašomas?

— Kas įspės, koks įvykis čia aprašomas?

— Kas įspės, koks įvykis čia aprašomas?

— Kas įspės, koks įvykis čia aprašomas?

— Kas įspės, koks įvykis čia aprašomas?

— Kas įspės, koks įvykis čia aprašomas?

— Kas įspės, koks įvykis čia aprašomas?

— Kas įspės, koks įvykis čia aprašomas?

— Kas įspės, koks įvykis čia aprašomas?

— Kas įspės, koks įvykis čia aprašomas?

— Kas įspės, koks įvykis čia aprašomas?

— Kas įspės, koks įvykis čia aprašomas?

— Kas įspės, koks įvykis čia aprašomas?

— Kas įspės, koks įvykis čia aprašomas?

— Kas įspės, koks įvykis čia aprašomas?

— Kas įspės, koks įvykis čia aprašomas?

— Kas įspės, koks įvykis čia aprašomas?

— Kas įspės, koks įvykis čia aprašomas?

— Kas įspės, koks įvykis čia aprašomas?

— Kas įspės, koks įvykis čia aprašomas?

— Kas įspės, koks įvykis čia aprašomas?

— Kas įspės, koks įvykis čia aprašomas?

— Kas įspės, koks įvykis čia aprašomas?

— Kas įspės, koks įvykis čia aprašomas?

— Kas įspės, koks įvykis čia aprašomas?

— Kas įspės, koks įvykis čia aprašomas?

— Kas įspės, koks įvykis čia aprašomas?

— Kas įspės, koks įvykis čia aprašomas?

— Kas įspės, koks įvykis čia aprašomas?

— Kas įspės, koks įvykis čia aprašomas?

— Kas įspės, koks įvykis čia aprašomas?

— Kas įspės, koks įvykis čia aprašomas?

— Kas įspės, koks įvykis čia aprašomas?

— Kas įspės, koks įvykis čia aprašomas?

— Kas įspės, koks įvykis čia aprašomas?

— Kas įspės, koks įvykis čia aprašomas?

— Kas įspės, koks įvykis čia aprašomas?

— Kas įspės, koks įvykis čia aprašomas?

— Kas įspės, koks įvykis čia aprašomas?

— Kas įspės, koks įvykis čia aprašomas?

uolumo. Peršame vengti *bažnyčios*, o be jokios atodairos vartojame savo raštuose tokius kalbinius „perliukus“, kaip *atrakcija*, *dekada*, *dėmokratizacija*, *desperacija*, *egzilis*, *interakcija*, *konvergencija*, *objektyvizuoti*, *paradoksalus*, *sekvencinis* ir aiše kitų kitokias. Net ir minėtų teologų raštai mirgėte mirga svetimybėmis. „Egzegziniai istorinės ir dogmatiškai spekuliatyvinės pastangos užleido pirmą vietą kulto asketiškams reikalavimams“, rašo kun. Gutauskas (p. 56). Viename sakinyje šešios svetimybės! Kodėl tad jame negalėtų išsistekti ir septintoji (*bažnyčia*)? Šiuo atžvilgiu žengiamo atžagariomis: užuot vije besibraunčias i mūsų kalbą *da-bartines* svetimybės, pradėdame kėsintis i tokius žodžius, kurie yra tiesiog jauge i mūsų kalbos kūną kaip istorijos palikimas.

Kalbai gryninti reikia kalbinės nuojaautos arba vad. *kalbos jausmo*. Vienos gramatikos ar vieno žodyno čia nepakanka. Nėra jokios abejonės, kad *bendrija* yra mūsų kalbos lobia dalis. Tačiau šia žodis savo prasme yra tiek suaugęs su žmogiškoju būviu užu šventyklos (*pro — fanum*), jog šventykla kaip Viešpaties būstui reikšti jis iš tikro netinka. Sakralinis skolinys gali būti pakeistas tik sakralinį pobūdį turinčiu dariniu, vediniu ar jau esamu žodžiu. Kitaip darykume religinę kalbą. Savo ginčs su Msgr. Kl. Razminu liturginės terminologijos klausimu kun. St. Yla teisingai yra pastebėjęs: „Didelis žodžio prasmės pakeitimas keistu religinį turinį ir klaidintų tikinčiuosius“ (op. cit. p. 6). *Bendrija* atveju tikrai taip ir yra. *Bendrija* neturi savyje Dievo, kurį turi ir graikiškasis *kyriakon* (Kyrios — Viešpats), ir slaviskasis *bož-nica* (Bog — Dievas). Užtat *bažnyčia* yra net labiau sakralinė, negu *eklezija*, kurią mums buvo siūlęs arkiv. J. Skvireckas. Nepriėmę *eklezijos*, dabar esame gundomi priimti *bendriją*, nesuagiusią su Viešpaties būstu nei prasmiskai, nei istoriškai. Bet atsispyrę *eklezijai*, manau atsispirsime ir *bendrijai*. Tik nuostabu, kad ši pagunda mums yra kaišiojama teologu, kurių pašaukimas kaip tik būtų saugoti tai, kas jiems patikėta.

Priedas — mįslė: Bendrijos tėvūnas paskyrė prievaždį, o šis, talkinamas dviejų senėnų, pirmininkavo padėkos puotai.

— Kas įspės, koks įvykis čia aprašomas?

— Kas įspės, koks įvykis čia aprašomas?

— Kas įspės, koks įvykis čia aprašomas?

— Kas įspės, koks įvykis čia aprašomas?

— Kas įspės, koks įvykis čia aprašomas?

— Kas įspės, koks įvykis čia aprašomas?

— Kas įspės, koks įvykis čia aprašomas?

— Kas įspės, koks įvykis čia aprašomas?

— Kas įspės, koks įvykis čia aprašomas?

— Kas įspės, koks įvykis čia aprašomas?

— Kas įspės, koks įvykis čia aprašomas?

— Kas įspės, koks įvykis čia aprašomas?

— Kas įspės, koks įvykis čia aprašomas?

— Kas įspės, koks įvykis čia aprašomas?

— Kas įspės, koks įvykis čia aprašomas?

— Kas įspės, koks įvykis čia aprašomas?

— Kas įspės, koks įvykis čia aprašomas?

— Kas įspės, koks įvykis čia aprašomas?

— Kas įspės, koks įvykis čia aprašomas?

— Kas įspės, koks įvykis čia aprašomas?

— Kas įspės, koks įvykis čia aprašomas?

— Kas įspės, koks įvykis čia aprašomas?

— Kas įspės, koks įvykis čia aprašomas?

— Kas įspės, koks įvykis čia aprašomas?

— Kas įspės, koks įvykis čia aprašomas?

— Kas įspės, koks įvykis čia aprašomas?

— Kas įspės, koks įvykis čia aprašomas?

— Kas įspės, koks įvykis čia aprašomas?

— Kas įspės, koks įvykis čia aprašomas?

— Kas įspės, koks įvykis čia aprašomas?

— Kas įspės, koks įvykis čia aprašomas?

— Kas įspės, koks įvykis čia aprašomas?

— Kas įspės, koks įvykis čia aprašomas?

— Kas įspės, koks įvykis čia aprašomas?

— Kas įspės, koks įvykis čia aprašomas?

— Kas įspės, koks įvykis čia aprašomas?

— Kas įspės, koks įvykis čia aprašomas?

— Kas įspės, koks įvykis čia aprašomas?

— Kas įspės, koks įvykis čia aprašomas?

— Kas įspės, koks įvykis čia aprašomas?

— Kas įspės, koks įvykis čia aprašomas?

— Kas įspės, koks įvykis čia aprašomas?

— Kas įspės, koks įvykis čia aprašomas?

— Kas įspės, koks įvykis čia aprašomas?

— Kas įspės, koks įvykis čia aprašomas?

— Kas įspės, koks įvykis čia aprašomas?

— Kas įspės, koks įvykis čia aprašomas?

— Kas įspės, koks įvykis čia aprašomas?

— Kas įspės, koks įvykis čia aprašomas?

— Kas įspės, koks įvykis čia aprašomas?

— Kas įspės, koks įvykis čia aprašomas?

— Kas įspės, koks įvykis čia aprašomas?

— Kas įspės, koks įvykis čia aprašomas?

— Kas įspės, koks įvykis čia aprašomas?

Kertinė paraštė

(Atkelta iš 1 psl.).

tūrų nuosavybė. Tai teigia K. Ambrasas. Reikalo „Vertimo mokslas“ atėjus. Juo domisi eiliniai skaitytojai, kritikai, filosofai, matematikai, psichologai, sociologai, literatai ir kalbininkai. Pastaraisiais laikais vertimo problemas nagrinėja daugelis autorių įvairiose šalyse. Kai kurie universitetai isteigė vertimo mokslo katedras, kur nagrinėjamos su vertimu susijusios problemos. Vertimai iš kitų kalbų yra paplitę visame pasaulyje. Dar IV šimt. šv. Jeronimas iš hebrajų ir graikų kalbų i lotynų kalbą išvertė Sv. Raštą, kuris iki šiol laikomas oficialiu *bažnyčios* tekstu, kaip vienas pirmųjų vertimų, šv. Jeronimas buvo paskelbtas vertėjų globėju.

Galynėjusios bent su dvylika inoringų charakterių

Pokalbis su aktorium Jonu Kelečium, po literatūriniam rečitaliui artėjant

Kada jau aktorius yra apdovanojamas išskirtine premija ir kada jis vėl ruošiasi naujam savo spektakliniam rečitaliui, visuomenėje kaupiasi smalsumas, noras užkalbinti premijuotąjį, bet ant laurų nemiegantį aktorį. O toks aktorius mūsų yra Jonas Kelečas. Gražūs plakatai po visą Chicago skelbia, kad Jono Kelečas rečitalis spalio 21 d. Jaunimo centre, kad programoje: K. Bradūnas, M. Katiliškis, O.V. Milašius ir V. Žilinskaitė. Ką vienas tai reiškia? Koks spektaklio turinys už tų pavardžių slepiasi?

Kai susidariusio komiteto pirmininkė p. Irena Pemkenė kvietė paruošti žodžio rečitalį, figai galvojau. Ar leistis į tokį atšakingą ir gan sunkų darbą? Komitetą sudaro labai garbingi žmonės. Jų veiklą jau pažįstu iš ankštau. Ir jeigu jie nebijo rizikuoti... Sutarėme rečitalį suruošti.

Plakatai tikrai gražūs — patinka ir man. Juos suprojektavo dail. Vincas Lukas. Jis meistriškai tuos dalykus atlieka, ir jam esu labai dėkingas. Plakatai skelbia mano rečitalį, tai reiškia, kad taip ir bus. Sunkaus ir kieto darbo vaisius. Pasirinkau tuos keturis autorius dėl jų įvairovės. Jie visi bus labai skirtingi. Kai kurie bus atliekami koncertinėje formoje, gi kiti — dramatinėje, įvairiai interpretuojant.

Kodėl šiuos autorius pasirinkote? Ar lėmė paties aktoriaus gūmai, individualus aspektas, ar gūmai mintų ir misticizmo publika? Ar linkimas bei poreikiai? Ir kodėl užklijuote už tų, o ne kitų pasirinktųjų rašytojų veiklų?

Praeitą sezoną vaidinau verstinį veikalą. Samuelio Becketto — „Paskutinį Krapo įrašą“. Gieš kartą nenorėjau svetimųjų mąstyti, todėl ir paėmiau vien tik lietuvių autorius.

Jau seniai svajoju padaryti ką nors istorinio, surišo su mūsų kultūra, praeitimi ir dabartimi. Ir kai Bradūno knyga „Pokalbiai su daktarumu“, buvau labai sužavėtas ir daviau sau žodį, kad kada nors visa tai įkūnysiu scenoje. Dabar taip ir bus.

Marijū Katiliškį nepaprastai mėgstu. Jis labai spalvingai ir autentiškai piešia mūsų kaimo, žmonių, charakterius. Jau pas jį vyšnieš kad žydi, tai žydi...“ it t. t. Jis mariose sniego vėpūtiniais ir pūnimis užneša kaimą ir pasitamsiu raudonumu pasrūva vasarvaidyje jog šakų nebe matyti.

Benuošdamas jo gabalą, baigiu jį įvairiais ir visais varles, vabzdžius ir svirplius. O ką jau bekalbėti apie Valę, kuri sėdi ant slenkščio ir dainuoja, o jos juoda ir tirsta plauku srauja dengia įrudusias bluzdas... Be to, labai mėgstu kaimą ir džiaugiuosi, kad esu atstaitis.

Vaikystėje mane labai žavėjo tamsūs tebežavi vienuolio rūbai ir baltas virve perjuosti. Ir karais aš gailėdavau: kodėl aš ne vienuolis? Kai nueidavau į kina ir jei tenai vaidindavo vienuolis, tai man nieko gražesnio nebūdavo ir aš tik į jį ir spoksodavau. Gal tas vaikystės stiprus jausmas ir pasiliko pasamonėje. Vėliau Vokietijos ir išeivijos vls svajodavau: kodėl aš niekad neturėjau vienuolio rolių?

Aktorius Jonas Kelečas

Kada jau aktorius yra apdovanojamas išskirtine premija ir kada jis vėl ruošiasi naujam savo spektakliniam rečitaliui, visuomenėje kaupiasi smalsumas, noras užkalbinti premijuotąjį, bet ant laurų nemiegantį aktorį. O toks aktorius mūsų yra Jonas Kelečas. Gražūs plakatai po visą Chicago skelbia, kad Jono Kelečas rečitalis spalio 21 d. Jaunimo centre, kad programoje: K. Bradūnas, M. Katiliškis, O.V. Milašius ir V. Žilinskaitė. Ką vienas tai reiškia? Koks spektaklio turinys už tų pavardžių slepiasi?

Kai susidariusio komiteto pirmininkė p. Irena Pemkenė kvietė paruošti žodžio rečitalį, figai galvojau. Ar leistis į tokį atšakingą ir gan sunkų darbą? Komitetą sudaro labai garbingi žmonės. Jų veiklą jau pažįstu iš ankštau. Ir jeigu jie nebijo rizikuoti... Sutarėme rečitalį suruošti.

Plakatai tikrai gražūs — patinka ir man. Juos suprojektavo dail. Vincas Lukas. Jis meistriškai tuos dalykus atlieka, ir jam esu labai dėkingas. Plakatai skelbia mano rečitalį, tai reiškia, kad taip ir bus. Sunkaus ir kieto darbo vaisius. Pasirinkau tuos keturis autorius dėl jų įvairovės. Jie visi bus labai skirtingi. Kai kurie bus atliekami koncertinėje formoje, gi kiti — dramatinėje, įvairiai interpretuojant.

Kodėl šiuos autorius pasirinkote? Ar lėmė paties aktoriaus gūmai, individualus aspektas, ar gūmai mintų ir misticizmo publika? Ar linkimas bei poreikiai? Ir kodėl užklijuote už tų, o ne kitų pasirinktųjų rašytojų veiklų?

Praeitą sezoną vaidinau verstinį veikalą. Samuelio Becketto — „Paskutinį Krapo įrašą“. Gieš kartą nenorėjau svetimųjų mąstyti, todėl ir paėmiau vien tik lietuvių autorius.

Jau seniai svajoju padaryti ką nors istorinio, surišo su mūsų kultūra, praeitimi ir dabartimi. Ir kai Bradūno knyga „Pokalbiai su daktarumu“, buvau labai sužavėtas ir daviau sau žodį, kad kada nors visa tai įkūnysiu scenoje. Dabar taip ir bus.

Kodėl aš niekad neturėjau vienuolio rolių? Prieš keletus metus New Yorke, Broadway, mačiau vaidinimą „Liuterį“ ir ten yra viena graži scena. Eina apie 30 vienuolių ir unisonu gieda. Ką kas nepaprastai! Verčiau žiūrėdamas.

Gal dėl to man labai ir patinka Oskaro V. Milašiaus veikalas „Manara“. Todėl ir pasiėmiau visą jo šeštą paveikslą. Bent viena kartą išpildys mano svajonė. Jei ne gyvenime, tai nors scenoje pabūti vienuoliu.

Žilinskaitė pasiėmiau perlausti nuotakai — jina gera humoristė. Tik — nežinau, ar man pavyks, nes jina daug minties palieka tarp eilučių, ir nežinau, ar publika tas visas plonybes pagaus. Jei ne, nebus juokinga. Ką gi padarysi!

Publikai ir aplamai net ir iš toliau Chicago kultūrinį gyvenimą sekantiems būtų įdomu jau iš anksto bent kiek žinoti, kokia apipavidalinimo, koks formos bus šis keturių autorių Jūsų rečitalis? Ar tai bus tik i-prastas rašytojo paskaitymas, ar galima tikėtis išgirsti ir išvysti visą dramatinį spektaklį?

Ne, tai nebus tik paprastas autorių paskaitymas scenoje. Kiekvienas autorius kūriny bus savotiškai išgyventas ir išvaidintas. Tik lieka klausukas: kaip man tai pavyks atlikti ir kiek aš galėsiu pasiekti žmones? Pavyzdžiui „Pokalbius su karalium“ aš interpretuoju kaip dramos veikalą. Žinoma, nenukrypstant nuo poetiško ritmo ir taisyklių. Darau modernioji formoje, užtai autentiškumo nevisai laikausi. Aš vis galvoju, kodėl Bradūnas iš to dalyko nepadarė dramos veikalo? O gal dar padarys? Galėtų būti labai stiprus veikalas ir įdomus dirbti aktoriams.

Nesinorėtų viską atskleisti, nes tada nebus įdomu. Trumpai saglaudus, galiu pasakyti, kad nau-dojusi visomis priemonėmis, kurios yra galimos ir prieinamos scenoje: šviesa, garsas, muzika, daliniai kostiumai ir dekoracija. Galynėjusios bent su dvylika inoringų charakterių. Kai kurie mano personažai yra įkalbėti. Ir kaip dabar realiai matau, rečitalį parengti nėra taip jau lengva. Mano partneriai negyvi, o įsivaizduojami. Jų lūpos nejudą, jie neturi akių ir neplaka jų širdis. Gi aš su jais kalbuosi kaip su gyvais žmonėmis. Bendrauju, ginčijuosi, verkiu, džiaugiuosi kartu su jais. Užtat mano širdis plaka dvigubai — ir už juos ir už save.

— Jeigu net šitaip yra užplauota, tai vienas viską įvykdyti tikrai jau neįmanoma. Kas ir kaip tada viso šio literatūrinio jau ne vien tik rečitalio, bet, sakytum, viso spektaklio scenarijam apipavidalinimui talkina?

Rečitalio dailininkas Adol-fas Valeška.

Muzikos parinkimas, pritaikymas ir apšvietimas — Vandos Aleknieš.

Rečitalio plakatas — Vinco Luko.

Technikinė talka Pauliaus ir Audros Aleknų.

Rečitalio suruošimu rūpinasi komitetas, kurio pirmininkė yra p. Irena Pemkenė.

Robert Frost

BERŽAI

Kada eilė sušildusių beržų
šalia tiešaus pušyno išryškėja,
Man rodosi — juos palenkė berniukas.
Bet ne berniukas kuprina kamienus,
O šlapdriba. Tu juos dažnai regti
Giedrais žemos rytais po ledo sluoksniais.
Papūtas vėjai, šakos darniai žvanga
Ir kaitosi vaivorykštės dažais.
Kiekvienas gūstis aišo jų glazūrą.
Netrukus įdėnoja. Skaidrios kriauklės
Byrėdamos pralaužia sniego plūtą,
Ir po beržais paunksnėj susikaupia
Tobie sudūžusių stiklų kalnai.
Lyg būtų griuvęs pats padangių skliautas.
Beveik lytėdami pernykštę žolę,
Nebūta žiemens; bet, sušildę žiemą,
Beržai net vasarą neatstiečia.
Po daugel mėnesių, po daugel metų
Mes juos užklumpam girių gėmėje.
Kreivi kamienai šluoja žemę lapais:
Atrodo tarsi klūpančios mergaitės,
Kurios atokaitoj džiūvina plaukus.
Bet aš ne tai norėjau pasakyti,
Kada šnekon įsiterpė Tiesa
Su šlapdriba. Man rodos, bus geriau,
Jei beržus lenks ne ledas, bet pienukas —
Berniukas, niekad neturėjęs progos
Pramokti beisbolo iš miestelėnų.
Jis prasimano savo žaidimus
Ir linksmis vienas, be draugų.
Jisai pasižabojo tėvo beržus,
Ilgai ant jų sūpavos, kol išvarė
Iš medžių nelankstumą ir pušlybę,
Ir medžiai nusizėmimo prieš jį.
Juk tai gana nesudėtingas mokslas:
Tik nepaleisk viršūnės per anksti
Ir nebandyk prilenkti jos visai
Prie žemės. Jis gebėdavo įliuogti
Viršūn, išsaugodamas nepatvarią
Pusiausvyrą; aš pasakyčiau, šitaip
Mes rūpestingai priplam stikline
Ligi kraštų ir netgi su kaupu.
Paskui jis atsispyrė, ir beržas
Net švilpdamas nušinkdavo žemyn.
Aš pats kadaise sūpavau, kaip jis,
Ir dar labai norėčiau pasisūpti.
Kai svarstymai nuvargina mane,
Kada gyvenimas klaidus lyg miškas,
Kur aš klamposi dusdamas, iškaitęs.
Voratinkliais apdriakiotu veidu,
Ir nieko nematau, nes ašaroja
Aštrios šakelės užgauta akis, —
Man norisi palikti šitą žemę,
Sugrįžti ir pradėti nuo pradžių.
Tegu lemtis mane gerai supras:
Nenoriu, kad įvykdytų tik pusę

Nuotrauka Vytauto Mašės

Troškimo. Ne, man reikia grįžti žemėn.
Manau, kad ji geriausiai tinka meilei.
Kas žino, ar kitur aš taip mylėčiau.
Aš noriu lipti tom juodom šakom
Ir sliuogti baltu blizgančiu kamieniu
[p a t i d a n g y, kol pavargęs medis
Nulinks ir sugrąžins mane atgal.
Taip nuostabu išeiti ir pareiti.
Juk būna žymiai blogesnių dalykų,
Nei šitos vaikštos beržų sūpuoklės

Vertė Tomas Venclova

Robert Frost (1873-1963) — vienas ryškiųjų XX amžiaus amerikiečių poetų. Savo gyvenimu, temomis ir net poetiniais įvaidžiais labiausiai yra sutaps su Naujosios Anglijos gamta ir žmonėmis. Frostas yra ne didmiestinis ir pramoninis, o labiau ramių provincinės, dar kone žemdirbiškos Amerikos reprezentantas modernioje poezijoje. Išleisdamas nemažai poezijos rinkinių, keturis kartus apdovanotas Amerikos aukščiausią Pulitzerio literatūros premija. Čia spausdinamo eilėraščio „Beržai“ vertimas yra palmtas iš „Ateities“ leidytos leidžiamos pasaulinės poezijos antologijos, kurioje visų autorių eilėraščiai lietuvių albon išversti Tomo Venclova. Antologija jau surinkta „Draugo“ spaustuvėje.

jos klasikos Emily Dickinson išgyvenimus. Kas jos pastūmėjo eiti panašiu vieno aktorius spektaklio keliu? Ar dėl to, kad šiandieninėje Chicagoje vis nesusifimuoja pajėgus teatro kolektyvas, ar aplamai vieno aktorius ribotumas ir kartu nevaržoma laisvė, ar paprastai nenugalima asmeninė sceninė prigimtis?

Rečitaliai mūsųose nėra naujiena. Juos ir daugiau aktorių yra darę ir važinėję. Tik jie dažniausiai būdavo skaitytiniai ar išdeklamuoti. Kartais, pagal reikalą, ir aš pats tai darau. Bet aš visada turiu silpnębę iš literatūrinio gabaliuko padaryti mažą vaidinimą (jei tai įmanoma). Todėl mano rečitalis gal ir bus truputi skirtingas. Žinoma, taip dirbant, susirūši su dideliais techniškais sunkumais. Jūsų minimus amerikiečių vieno aktorius spektaklius ir aš mačiau ir labai žavėjau. Tik jie truputį laimingesni už mane. Jau nežiūrint to, kad jie gali repetuoti visą laiką, dar turi po kelis savo rašytojus, kurie jiems paruošia skriptus, taipgi režisierius, apšvietėjus ir apie 20 ar 30 žmonių techniško personalo. Gi man reikiama pačiam susirasti medžiagą, pasidaryti skriptus, juos išstudijuoti, pasidaryti mizanscenas, išsvietėjus ir išsvajoti visus charakterius, pačiam susirežisuoti ir dar sugebėti repetuojant vaikščioti jant po sceną, mintyse persikelti

į publiką, į salę, kad galėtum patikrinti ar taip, ar kitaip. Gerai, kad turiu gerą talkininką Vandą Aleknieš, kuri kantriai važinėja į repetitijas ir visais atvejais nuširdžiai talkininkauja. Dažnai su savimi susipjstu, bet tuoj ir vėl sustaiku ir dirbu toliau. Čia nesiskundžiu, bet nėra lengva! Šiuo atveju, kaip jau pradžiogė minėjau, buvo pasiūlymas daryti mano vieno rečitalį — taigi jį ir darau. Vienam dirbti labai ir labai sunku. Nors, jeigu taip išeitų, kad nebesusirasčiau vienminčių — dirbsiu vienas. Kol kas dar negalvoju skintis su scena ir lietuvišku žodžiu.

Iš tikrųjų, kyla smalsumas: kas labiausiai lėmė, kad taip prisiršote prie teatro, kai išeivijoje iš to duoną valgyti nebuvo galima ne svajoti?

Teisingai yra sakoma „ne vien duona žmogus sotus“. Taip ir aš jaučiuosi. Jei dirbčiau tik pilkos kasdienybės darba, tai jau seniai būčiau miręs. Bet norisi ir sielai maisto. Man patinka teatro menas. Myliu savus žmones — lietuvius. Ir man malonu ką nors šviesesnio paruošti ir su jais tuo trupiniu pasidalinti. Širdis sako, kad ir jie mane myli ir nuosirdžiai priima. O, be to, jaučiu ir tam tikrą atsakingumą prieš tuos žmones, kurie pasiliko Lietuvoje. Nes jeigu mes nieko nebedirbsime, tai ir jiems bus sunkiau. Gi, jeigu jie jaus mūsų

gyvastingumą, galvoju, kad ir jiems, ir mums bus lengviau. Turiu savo studiją ir žinau, jei būčiau atsidavęs tik darbui, tikriausiai šiandien turėčiau gal gražią rezidenciją ir daugiau duonos. Dabar dar vis gyvenu mažoj lūšnelėj prie graborių. Esu laimingas, turiu gražią šeimą, du sūnus lanko universitetą, o tėvas sūspėja ir duonos truputį uždirbti ir sielai maisto rasti.

Kurie Jūsų teatrinės veiklos momentai pasiliko labiausiai jums atmintyje nepamirštami? Ir kas šiandien Jus džiugina, o gal ir skaudina, kai mąstote apie išeivijos teatro dabartį?

Teatrinė veikla ir darbas Jurgio Blekaitio vadovaujamoje atžalyno studijoje, Vokietijoje, paliko man šviesiausią atmintį. Ten aš išmokau ir tikrojo, nemeluoto teatro meno. Tai buvo mano didžiausias turtas, kurį ir aš jaučiuosi. Jei dirbčiau tik pilkos kasdienybės darba, tai jau seniai būčiau miręs. Bet norisi ir sielai maisto. Man patinka teatro menas. Myliu savus žmones — lietuvius. Ir man malonu ką nors šviesesnio paruošti ir su jais tuo trupiniu pasidalinti. Širdis sako, kad ir jie mane myli ir nuosirdžiai priima. O, be to, jaučiu ir tam tikrą atsakingumą prieš tuos žmones, kurie pasiliko Lietuvoje. Nes jeigu mes nieko nebedirbsime, tai ir jiems bus sunkiau. Gi, jeigu jie jaus mūsų

Kadaise, kai Chicagon suplaukė teatralai ir formavosi teatrai, kai dar čia buvo šviesi asmenybė Jurgis Blekaitis, svajoju apie te-

atrą. Deja. Buvo per daug artistų ir per daug teatrų. Tik nežinau, ar buvo daug meilės pačiam teatrui. Gal dėl to ir pasiliko klaidi tuštuma. Nes, jeigu būtų buvusi tikroji meilė, tai gal šiandien dar bent pavieniai aktoriai daugiau lūšnelėj prie graborių. Esu laimingas, turiu gražią šeimą, du sūnus lanko universitetą, o tėvas sūspėja ir duonos truputį uždirbti ir sielai maisto rasti.

Dar turėjau mažą viltį ir svajonę, kai šitame kontinente atsirado Jurašas, nes jo vardas būtų sutraukęs keletą rimtai studijuojančių jaunuolių ir vyresniųjų aktorių, ir gal galėjo įvykti kokia tatarinė prosvaitė.

Ta pačia proga noriu paaiškinti tiems, kurie galvoja, kad mes Jurašą norėjome, Chicagoje, lyg ir pasisavinti. Kad jis visą laiką tik su mumis ir tedirbtų. Ne! To mūsų plane nebuvo. Bet kad jis atiduotų mažą duoklę ir lietuviams — tikrai norėjome. Mes buvome pasižovę įieškoti Chicagoje jam teatro darbo universitete ar kur kitur ir kiek jo laikas leistų bent vieną kitą dramos veiklą ar šiaip spektaklį paruošti ir mums — lietuviams. Nes, kiek supratome, kai jis dar buvo Vokietijoje, berods ir pats panašiai galvojo. Žinoma, dabar, kai pamąstau, Jurašui Lietuvoje dirbus profesiniame teatre, gal ir sunku suprasti mūsų išeivijos tragediją.

(Nukelta 4 pusl.)

